

РОЗВИТОК КООПЕРАТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ПИСЕМНИМИ ДОКУМЕНТАМИ НА УРОКАХ ІЗ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ (8-9 КЛАСИ)

Нечипоренко Л.І.

Український гуманітарний ліцей

У статті розкривається місце роботи з писемними документами на заняттях із всесвітньої історії. Підкреслюється, що така робота формує в учнів основи джерелознавчого мислення, вчить вивчати історію по наративним документам. Крім того, відзначається, що освоєння вказаного підходу в подальшому істотно сприятиме кращому навчанню майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах за спеціальністю «історія». У зв'язку розглядається суть кооперативного навчання як методики співпраці учнів з викладачем в групі. Визначається, що в якості основних принципів розв'язання вказаної проблематики мають бути покладені компетентнісний та аналітичний підходи.

Ключові слова: кооперативна технологія, писемні документи, всесвітня історія, компетентнісний підхід, діяльнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід.

Постановка проблеми дослідження. Одним із базових предметів гуманітарного циклу в системі середньої освіти України є всесвітня історія. Як і історія України, цей предмет збагачує інтелект дитини знаннями про минуле, вчить аналізувати й систематизувати інформацію про давно минулі події. Крім того, безперечною є значущість всесвітньої історії для розуміння того, чому сучасний світ і система міжнародних відносин є саме такою, а не іншою. Зрештою, без даних про події в історії інших країн неможливо збагнути сутність політики цих держав стосовно України.

Важливого значення в цих умовах набуває необхідність застосування в навчальному процесі сучасних освітніх технологій подачі та засвоєння матеріалу. Зокрема, особливої уваги заслуговує розвиток кооперативної технології при роботі із письмовими документами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Організації уроків із всесвітньої історії у 8-9 класах закладів системи загальної середньої освіти України, зокрема застосуванню кооперативних технологій, присвячений досить значний обсяг методичної літератури і практичних розробок: Венцева Н.О. [1], Писем О.В. [2], Мартинюк О.О. [3], Пашура Л.Я. [5] та ін. На сайті Міністерства освіти і науки України розміщені навчальні програми з всесвітньої історії для вказаних класів ЗНЗ нашої країни, що є цінним матеріалом для викладачів зазначеного предмету для формування власних напрацювань [4]. Крім того, самими вчителями всесвітньої історії різних шкіл нашої країни накопичений безцінний практичний досвід з викладання цього предмету, в т.ч. із використання перспективних освітніх технологій.

Натомість, нині спостерігається нагальна необхідність проведення систематизації існуючих точок зору, присвячених саме питанням застосування кооперативних технологій у навчанні.

Мета даного дослідження полягає у вивченні існуючих наукових підходів щодо кооперативних технологій під час організації роботи з писемними документами на уроках із всесвітньої історії (8-9 класи) та виокремлення відповідних узагальнень.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до останньої навчальної програми на 2014/2015 н. р. викладання всесвітньої історії у 8-9 класах характеризується такими рисами:

– значним обсягом навчального часу, котрий виділяється на уроки з предмету (35 годин і у 8 класі і в 9 класі);

– вивченням як політичної, військової, так і економічної й навіть соціальної історії (теми на кшталт «Людина Нового часу», «Повсякденне життя Західної Європи» тощо);

– посиленнями вимогами до формування історичних знань учнів (за результатами навчання вони мають вже вміти на лише переказувати події ми-

нулого, а робити відповідні узагальнюючі висновки, критично ставитися до джерел тощо);

– країнознавчим підходом (досить докладне вивчення історії різних держав, причому не лише Європи, але й Сходу).

Важливе місце на заняттях із всесвітньої історії має займати робота з писемними документами. Така робота формує в учнів основи джерелознавчого мислення, вчить вивчати історію по наративним (тобто писемним) документам певної епохи, котрі можна розглядати як найбільш наближені до об'єктивності джерела інформації про епоху, що вже давно минула. Звичайно, при цьому викладач має проінформувати школярів, що писемні документи не є єдиним видом історичних джерел, оскільки існують ще археологічні, етнографічні та інші джерела, проте саме наративні документи історики традиційно вважають найбільш репрезентативними.

Крім того, освоєння вказаного підходу в подальшому істотно сприятиме кращому навчанню майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах за спеціальністю «історія», де вони вже з першого курсу на семінарських заняттях активно здійснюватимуть аналіз писемних джерел різних історичних періодів (починаючи зі Стародавнього Сходу).

Так, у 8 класі учні вже у ході освоєння теми № 1 «Великі географічні відкриття: зустріч цивілізацій» та теми № 2 «Людина ранньої нової доби» мають аналізувати наведені історичні джерела – про причини й передумови Великих географічних відкриттів, повсякдення життя Західної Європи періоду XV-XVI століть тощо. Пізніше ряд писемних документів розглядається на уроках із тем № 4 «Реформація і контрреформація» (насамперед, джерела з історії протестантської й римо-католицької церков) і № 5 «Західноєвропейські держави в XVI – першій половині XVII ст.» (джерела з історії Англії, Франції, Іспанії та Нідерландів). У подальшому учні досліджують писемні документи з історії Польщі, Московської держави. Цікаво, про при вивченні зазначених тем вже можна застосувати методику кооперативного (порівняльного) аналізу джерел, зокрема зіставити документи з історії протестантської церкви (тогочасна Німеччина), римо-католицької церкви (Річ Посполита) та православної церкви (Московщина).

В 9 класі вивченню джерел з історії приділяється ще більше уваги. Їхній аналіз має бути спрямований на розвиток в учнів знань і уявлень стосовно таких глобально-історичних тенденцій:

– основних особливостей розвитку світової цивілізації наприкінці XVIII – у XIX століттях;

– ролі науково-технічного прогресу й індустріального перевороту XIX ст. в новій історії людства;

– базових змін у політичному житті в позаминулому столітті, напрямів політичної еволюції провідних держав світу, розвитку духовного життя, змін у побуті людей та їхньому мисленні.

Крім того, у 9 класі має змінитися і сам підхід до вивчення джерел, він має стати більш глибоким, аналітичним. Викладачеві доцільно формувати у підлітків засади критичного ставлення до писемних документів, чого досить важко досягнути у попередньому віці. Слід відзначити, що саме критичний підхід має стати основою для сприйняття історичних дисциплін у старших класах середньої школи в цілому.

Серед історичних джерел, які окремо виділяються у навчальних програмах для 8 й 9 класів із всесвітньої історії, слід вказати на такі: «Люблінська унія», «Декларація незалежності США», «Декларація прав людини і громадянина» (Франція), «Кодекси Наполеона» тощо. В окремих країнах світу (в даному випадку, відповідно, Польщі, Сполучених Штатах та Франції) ці документи належать до найважливіших в їх національній історії.

Звичайно, що курс всесвітньої історії у 8-9 класах нерозривно пов'язаний з історією України. З огляду на вказане, викладачеві доцільним вважається у ході аналізу писемних джерел з історії зарубіжних країн відразу ж пропонувати учням пов'язувати їх із минулим нашої країни. В окремих темах можливим є поєднане дослідження джерел із курсів української та всесвітньої історії. Це може бути здійснено, зокрема, при розгляді історії міжнародних відносин у XVI–XVIII століттях (8 клас) та XIX сторіччі (9 клас). Зокрема, вже згаданий документ «Люблінська унія» безпосередньо стосувався історії українського народу, оскільки об'єднав у 1569 р. Велике князівство Литовське і Королівство Польське, до складу яких в той час входили українські землі, в одну державу – Річ Посполиту.

Оскільки нова програма з вивчення всесвітньої історії для 8-9 класів побудована на поєднанні компетентнісного, діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів до навчання, то важливим є використання під час організації роботи з писемними документами перспективних освітніх технологій. Однією з таких перспективних технологій може вважатися кооперативна (об'єднувальна) технологія.

Як відомо, кооперативне навчання представляє собою методику, відповідно до якої учні об'єднуються викладачем в групи, котрі співпрацюють одна одною. За таких обставин учні певної групи зможуть досягнути успіхів у ході реалізації певних завдань лише здійснюючи тісну взаємодію всередині колективу. Відповідним чином, це ж саме стосується і співробітництва кількох груп у межах класу (активно застосовується змагальницький підхід). Лідер кожної групи може призначатися викладачем, вибиратися членами групи чи висуватися спонтанно у ході обговорення певного питання всередині цього невеликого колективу.

При використанні методів кооперативного навчання учні повинні намагатися здійснювати вербалізацію своїх думок та висловлювань (звичайно спілкуючись у групі). Оскільки у кожного учня можуть бути різні думки відносно одного й того самого питання, школярі до того ж навчаються приймати чужу думку, навіть якщо вона суперечить власній.

Опрацювання писемних джерел із всесвітньої історії являється досить складною і творчою задачею для учнів 8-9 класів. До цього часу школярі, як правило, сприймали історичні події «на віру», ґрунтуючись не на першоджерелах про минуле, а на думках авторів, які в свою чергу колись давно або в наш час інтерпретували ці джерела. Натомість саме джерелознавчий підхід звісно виключає застосування шаблонних підходів. Кожний історичний документ є неповторним вираженням минулого і тому не може бути однаково опрацьованим у різних класах і групах. Характерними рисами опрацювання писемних документів з історії за сучасних умов можна вважати відсутність стандартних схем у їхньому вивченні.

Складовими кооперативного підходу в ході використання елементів джерелознавчого аналізу на уроках всесвітньої історії є такі елементи:

- розподіл класу на окремі групи (як правило, чисельністю 7-10 осіб, тобто це може бути окремий ряд у приміщенні класу – таким чином, весь клас буде поділений на 3 групи);

- пояснення учням сутності завдання (колективне опрацювання певного історичного документу, який відповідає темі уроку);

- виділення по одному писемного документу кожній групі (так, якщо у 8 класі вивчається історія Великої французької революції, то першій групі можна запропонувати дослідження «Декларації прав людини і громадянина», другій – «Кодекси Наполеона», а третій – «Тильзітський договір» 1807 р. між Францією та Росією);

- постановка власне самого завдання – визначення цінності історичного джерела, його структури, змісту та значення для епохи, яка досліджується;

- опрацювання текстів, підготовка груп до відповіді;

- відповіді учнів, постановка перехресних питань із боку однієї групи іншій;

- підбиття підсумків роботи, власна оцінка викладачем запропонованих історичних документів, виставлення оцінок.

Перевагами кооперативного підходу в опрацюванні історичних джерел учнями 8-9 класів є:

- позитивна взаємозалежність. Успіх кожного учня залежить від згуртованості й інтелекту інших учнів. Вони вчаться взаємної відповідальності й роботи в команді;

- відповідальність. Кожний учень бере участь у роботі групи й вносить свій внесок у роботу над заданою проблемою. Таким чином, кожний учасник відповідає за результат колективної роботи і при цьому роз'яснює її сутність. Кожний учасник виконує посильну йому роботу, намагається вникнути в сутність питання й роз'яснити його тим, хто це питання ще не розуміє;

- безпосередня підтримка. Учні підтримують один одного прямим чином. Вони здійснюють обмін із товаришами точками зору на історичне джерело, дають оцінку йому та колективній роботі загалом. При цьому пріоритетною метою є отримання загального позитивного результату роботи, а також усунення недоліків й виправлення помилок. Таким чином, школярі самі усувають пробіли у знаннях один одного;

- соціальна компетентність. Учні вчаться взаємній довірі й повазі, намагаючись чітко й виразно висловлювати власні оцінки та розв'язувати протиріччя й конфлікти, що виникли;

- власна оцінка. Учні намагаються оцінювати власний внесок у групову роботу, а також оцінювати колективну діяльність з огляду методів роботи, що використовуються. При цьому також активно визначаються і причини невдач. Водночас такий глибокий підхід до колективної діяльності все ж може бути скоріше за все застосований пізніше: у випускних, а не у 8-9 класах.

Водночас свою роботу викладач має будувати на критичному аналізі виступів представників кожної групи, які оцінюють те чи інше історичне джерело. Вчитель має перевіряти учня, який характеризує певний документ, чи вірно той зрозумів зміст останнього, чи не припустився певних помилок, зумовлених специфікою тексту (архаїзмами тощо). Насамкінець викладачеві доцільно самому піддати критиці зазначене історичне джерело, щоби продемонструвати учням, що далеко не всі наративні джерела є вичерпною інформацією про минуле, що в них є місце невірній, спотвореній інформації, або просто суб'єктивному погляду самого автора джерела.

Висновки. Таким чином, в основу кооперативної технології під час організації роботи з писемними документами на уроках із всесвітньої історії (8-9 кл.) має бути покладений компетентнісний та аналітичний підходи. Це пов'язано із тим, що саме в умовах групи найкраще засвоюється новий матеріал джерелознавчого характеру. Застосування

кооперативного підходу як перспективної освітньої технології має здійснюватися у контексті широкого впровадження у шкільну практику моделей активного навчання.

У ході вивчення історичних джерел критерій оцінки навчальної діяльності полягає не лише в індивідуальній діяльності учнів, але й у роботі всієї групи. Отже, зростає значення не лише самостійної роботи школярів 8-9 класів, але й їхніх комунікативних умінь, вміння роботи в групі, ділитися інформацією, приходити до спільних висновків, критично ставитися до власних думок. Колективне опрацювання писемних документів із всесвітньої історії буде особливо корисним для тих учнів, які після завершення загальноосвітнього закладу оберуть навчання на історичних факультетах ВНЗ. Крім того, якщо молода людина і в подальшому обере професію історика, то без ґрунтового аналізу джерел вона не зможе вважатися науковцем і дослідником у вичерпному значенні цього терміну.

Цікаво, що використання кооперативної технології де-факто вже мало прецеденти із застосування у вітчизняній педагогіці в середній школі, однак в іншій формі. Мова йде про так званій «бригадний метод», який використовувався викладачами в СРСР у загальноосвітніх закладах упродовж 1930-х років і вважався на той час досить передовим, «авангардним» методом. Водночас принциповою відмінністю бригадного методу від кооперованого навчання є колективна відповідальність групи за кожного його члена і навпаки. Таким чином, за використання старої радянської методики часто вся група отримувала таку ж оцінку, як і учень, котрого на свій розсуд вибирав викладач зі складу групи. Вважаємо такий підхід неприйнятним за наявних обставин у ході вивчення джерел з всесвітньої історії, оскільки у сучасному суспільстві кожна особистість відповідає, насамперед, сама за себе. Вказане, звичайно, не відміняє потреби у взаємному «підтягуванні» учнями один одного у ході спілкування в групі під час уроку всесвітньої історії.

Список літератури:

1. Венцева Н. О. Дискусійні методи на уроках всесвітньої історії. 7-8 класи : Посібник / Н. О. Венцева. – Х. : Видавнича група «Основа», 2006. – 158 с.
2. Гісем О. В. Всесвітня історія. 8 клас : конспекти уроків / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 367 с.
3. Гісем О. В. Всесвітня історія. Конспекти уроків. 9 клас : посіб. для вчителя / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 384 с.
4. Навчальні програми для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія (є чинною у 2014/2015 навчальному році) // Матеріали сайту МОН України. – Режим доступу: mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1408714766
5. Шашура Л. Я. Нестандартні уроки з історії України та всесвітньої історії у школі : Навч.-метод. посіб. / Л. Я. Шашура. – Т. : Підручники і посібники, 2004. – 64 с.

Нечипоренко Л.И.

Украинский гуманитарный лицей

РАЗВИТИЕ КООПЕРАТИВНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ С ПИСЬМЕННЫМИ ДОКУМЕНТАМИ НА УРОКАХ ПО ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ (8-9 КЛАССЫ)

Аннотация

В статье раскрывается место работы с письменными документами на занятиях по всемирной истории. Подчеркивается, что такая работа формирует у учащихся основы источниковедческого мышления, учит изучать историю по нарративным документам. Кроме того, отмечается, что освоение данного подхода в дальнейшем существенно способствовать обучению будущих специалистов в высших учебных заведениях по специальности «история». В связи рассматривается суть кооперативного обучения как методики сотрудничества учащихся с преподавателем в группе. Определяется, что в качестве основных принципов решения указанной проблематики должны быть положены компетентностный и аналитический подходы.

Ключевые слова: кооперативная технология, письменные документы, всемирная история, компетентностный подход, деятельностный подход, личностно-ориентированный подход.

Nechiporenko L.I.

Ukrainian Humanitarian Lyceum

THE DEVELOPMENT OF COOPERATIVE TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF WORK WITH WRITTEN DOCUMENTS ON THE LESSONS OF WORLD HISTORY (8-9 GRADES)

Summary

The article reveals the place of work written documents on the lessons of world history. It is emphasized that this work gives students the foundations of his thinking teaches how to study history at neratinib documents. In addition, it is noted that the development of this approach in the future to significantly contribute to a better training of future professionals in higher education on a speciality «history». Due discusses the essence of cooperative learning methods students collaborate with the teacher in the group. Is determined that the main principles of the solution of this problem should be based on competence and analytical approaches.

Keywords: cooperative technology, written documents, world history, competence approach, activity approach, learner-centered approach.